

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII.

V Ljubljani v sredo 31. maja 1854.

List 43.

Od zložbe (arondiranja) zemljiš.

Kmetovavec bi se mogel zares s svojo pametjo kregati, ako bi ne hotel spoznati, da je bolj imeti svoje polje skupej, kakor raztreseno, tu eno njivo, deleč preč drugo in spet v drugem kotu tretjo in tako dalje. Če je posestvo lepo vkup zloženo, je gotovo na vsako stran večji dobiček.

Zoper to bi utegnil kdo le reči: ni vsaka zemlja za vsak sad, torej je bolje, ako imam kos svetá na bolj pešenem, drug kos na ilovčni zemlji; tam pridelujem to, tukaj to, in tako vsega kaj. — Kdo drug bi spet utegnil reči, če mi toča polje pobije, mi bo pobila vse, če imam vse na enem kupu; če imam pa tu nekaj, tam nekaj, mi ostane saj to ali uno.

Ako bi ti ugovori veljali, bi si nazadnje kmetovavci morali želeti križem sveta svoje zemljiša imeti, ravno tako tudi poslopja, da ne pogoré vse, ako se primeri, da ogenj vstane na enem mestu. Dobiček, ki nam ga prinašajo vkupej ležeče zemljiša, preseže vse drugo tako, da že od nekaj so si umni gospodarji prizadevali, svoje polje bolj v en kraj spraviti ali arondirati. Ni tedaj to nič novega, in v več deželah so že zdavnej postave, ktere zlajšujejo tako skladanje zemljiš.

Bomo naj poprej ob kratkem govorili

od koristnosti zloženih zemljiš.

1. Na večjem vkup ležečem zemljišu se dá bolje gospodariti po okoljšinah svojega kraja, kakor na raztresenih kosih.

2. Na delu z vpreženo živino se veliko prihrani časa in truda. Dosti vozovi bojo dalje terpeli. Če se pri 1 oralu prihrani o tem le 2 fl., sta ta 2 fl. vsako leto činž od 40 fl., tedaj je en oral 40 fl. več vreden.

3. Pa ne le pri živini se prihrani dosti, temuč tudi pri delu s posli ali najemniki; skušeno je, da se prihranita pri obdelovanju enega oralu na vkupej ležečih zemljiših 2 dneva ročnega dela; ako za delavca na dan rajtamo 30 kr., se spet tukaj prihrani 1 fl.

4. Koliko poljskih mej ali griv ne bo treba, če bi zemljiša enega gospodarja skupej bile, in koliko rodovitne zemlje več bi se potem obdelovalo, namest da prazna leži, in se po njih s hojo, vožnjo in pašo bližnjim njivam le škoda godí.

5. Skup ležeče zemljiša ostanejo vedno bolj v rokah enega gospodarja. Težko se bo gospodar pripravil njivo od arondiranega zemljiša prodati, ako ni sila naj večja. Če ima pa tu en kos, tam en kos, bo daljno njivo, brez da bi ga serce bolelo, že v majhni sili rad prodal. S kupovanjem taci kosov ostajajo majhni kajžarji, ki nimajo dosti, da bi na svojem zemljišu živeti zamogli, tedaj segajo na polji in po gojzdu po ptujem blagu.

(Dalje sledí.)

Gospodarske reči.

(*Požlahnjenje češinj*). V Nasavskem časniku neki vertnar sledeče priporoča: Pogostoma slišimo skušene sadjorejce tožiti, da naj težje je češnje s cepljenjem požlahniti. Veseli me jim povedati: kako naj se češnje cepijo, da bo prav. Cepijo naj se v sklad, in sicer prav z godaj (zarano) spomladi, in cepičem naj se pusté zgornje očesa. Leta 1849 sem na deblo s 15 vejami ucepil 22 cepičev; konec mesca svečana sem cepil; mesca sušca pade sneg in zmerzuje, tako da sem se bal, da ne bo nič, — al vsi cepiči so pognali, naj višji naj lepši. Drugo leto so močno cveli, češnjice so pa odpadle; tretje leto jih je že dosto dozorelo.

(*Žito po žitnicah dolgo časa pogube obvarovati*). Naj se položé korci (strešni cegli) med žitne kupe, pa tako, da spervega se ena lega žita, poldrugi čevelj visoko nasuje, na to se dene ena lega korcov, in potem zopet poldrug čevelj visoka lega žita, za tem spet ceglov in tako se po okoljšinah dela naprej. Poslednja žitna lega se popolnoma s korci pokrije. Strešne opeke hladijo žito, ter zabranijo, da žizki v njem se ne zaredé. Pravijo skušeni možje, da clo vlažno zernje bo po takem ravnanju pogube obvarovano: ker cegel mokrino poserka, vunajnemu zraku pa vendar pristopati dovoli. Na tako vižo nasutega žita ni treba kakor le enkrat na leto, in to mesca sušca ob suhem vremenu premetavati.

(*Krušno žito plesnine obvarovati*). Ako žito postane plesnjivo, naj se verže v vrelo vodo, ter naj se pustí v njej tako dolgo, da se voda ohladi. Upotrebuje se blizo dvakrat toliko vode, kolikor po obsegu je žita. Ker en del žita po verhu plava, se mora ta odvzeti. To so namreč ali popolnoma spridene ali sej malo močnate zerna, ktere moki le škodovati utegnejo. Namočeno žito se potem posuší, kar se nar boljše na topli péči godí. — Tukaj nasvetovano popravljjanje nagnjitega žita se opira na dobro pravilo. Zavzema namreč plesnôba nar prej žitno lupinico, tedaj traja dolgo, preden znotrajna jedrovita moka po njej terpeti začne. Navadno se tudi žito ne pustí tako dolgo ležati, da bi se do jedra spridilo.

Premišljevanje

narave in previdnosti božje v nji.

Poslovenil Mihael Verne.

Koristnost morja.

Če se zemlja le poverh prevdari, se zdí, da suha zemlja in voda niste po primeri razdeljene. Na prvi pogled bi mislili, da ni dobro, da voda toliko zemeljne krogle obsega. Zdí se nam, da bi bilo koristniši, ako bi bil nezmerni prostor, ki ga morja, jezera in reke na zemlji obsežejo — suha zemlja.

Al to ni tako.

NOVICA

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 3. junia 1854.

List 44.

Od zložbe (arondiranja) zemljiš.

(Dalje.)

Visoko c. k. ministerstvo notrajnih oprav, katero želi po izgledu družih držav tudi v austrijskem cesarstvu postaviti osnovati, po kateri bi se prostovoljni oglasi kmetovavcov za zložbo zemljiš izpeljevali, je ukazalo vsim kmetijskim družbam: naj povejo, kako bi se dala taka postava osnovati, da bi bila okoljšinam vsake dežele primerna, tedaj je visoko deželno poglavarstvo tudi krajnski kmetijski družbi velélo: naj razodene, kaj o tem misli, in naj odgovori na 6 postavljenih vprašanj. Ob enem je tudi slavno ministerstvo vediti dalo, da so presv. cesar že v nekterih enacih zadevah milostljivo ukazali, da vse take spremembe posesti, po katerih se zložba zemljiš opravi, imajo pri prepisih v gruntne bukve oprostene biti navadnih vpisnih davšin.

Glavni odbor je vprašal vse kmetijske podružnice za njih mnenje in po zaslišanju njih misel in s posvetom pravoznanskega kmetovavca gosp. dr. Orla, je odgovoril v imenu kmetijske družbe na postavljene vprašanja tako, kar bomo doli naznanjali. To pa pred vsim še omenimo, da naj nihče ne misli, da to je že postava; kar je kmetijska družba viksi oblastni predložila, je le njena misel, katero bo visoka vlada še od družih strani pretresti dala in primerjala tudi s tem, kar bojo druge kmetijske družbe nasvetovale. Iz vsega tega se bo še le osnovala postava. Ker tudi druge družbe naznanjajo to, kar so one predložile, da se kmetovavci soznani s to rečjo, je dovolil odbor tudi po „Novicah“ svoje delo razglasiti v razjasnjenje te zloženitve zadeve.

Pervo vprašanje: Kmetijska družba naj natanko pove, kaj se ima gledé na deželne potrebe, zapopasti pod zložbo zemljiš, da se potem natanko omeji obsešek te postave?

Na to vprašanje je kmetijska družba sledeče odgovorila:

„Zložba zemljiš ima biti to, da se po zaméni enega zemljiša z drugim ali več zemljiš z drugimi zemljiši, katero zaméno ali gospodarji za ložje in koristniši obdelovanje sami želé, posamne manjše ali pa tudi večje posestva s pripravnimi bližnjimi povekšajo ali pomnožé; toda tisto zemljiše, katero kdo za zložbo svoje posesti želi, mora spadati v versto tacihi zemljiš, ktere so (kakor bo v drugem vprašanju pod čerko b. povedano) za zaméno pripravne. Namen zložbe, naj že ta obstoji le v zaméni dvéh ali več kosov med sabo, ali pa da se cele posestva več deležnikov vkupej veržejo in potem po naj bolj pripravnem načinu razdelé, mora pa vselej biti nasprotno polajšanje obdelovanja, bolj koristnega in bolj pripravnega gospodarstva, in zboljšek gruntnih dohodkov sploh, kakor povekšanje malih popred le raztresenih ko-

sov. Ako kdo zaméno svojega zemljiša z drugim sosedovim želi, ne more zaméne od svojega sosedu terjati, ako bi le njemu dobro kazalo, sosedu pa ne; dobiček po zaméni mora biti na obéh straneh. Kjer tega ni, jenja zapopadek take zložbe, katero sosed od sosedu terjati smé.“

Kmetijska družba je omejila obsego zložbe na to ozko mejo in svetovala, da sosed od sosedu zaméno terjati zamore le pod gori razloženimi okoljšinami, zakaj, če bi kdo od svojega sosedu terjati zamogel, da mu mora njivo prodati, ki zraven njegovega zemljiša leži, bi se naše zemljiša, ki so že tako na male kosce raztergane, še bolj raztergale. Samo po sebi pa se razume, da tukaj ni govorjenje od prostovoljne prodaje, ampak tukaj je le govorjenje od tega, če le en gospodar želi zaméno svojega zemljiša s sosedovim, ne pa tudi sosed njegov. Če sta pa oba zastopljena, se vé da je tako ta reč sama po sebi gotova. Da se pa nobenemu ne more krivična sila goditi, nad tem bo čula postava. (Dalje sledí.)

Gospodarske skušnje.

(*Debelo korenje, Riesenmöhre*) pred dvéma letoma še skor nepoznano, se je razširilo letos neizrečeno, ker je za ljudi in živino tako dobro. Samo vodstvo umetniške družbe v Virzburgu je med ondašnje kmetovavce razdelilo 609 funtov tega semena. Radovedni smo, kako se bo pri nas obneslo.

(*Drevesni vosek, ki je naj bolji kup, je je-lora smola*); je tedaj zatega voljo bolji, kakor vsak drug. Da je v merzlem vremenu mehka, se ji primeša kake masti.

(*Mazilo za rane drevesne*), ki se prav terdno prime in je dober kup, se nareja iz polovice kravjeka, polovice pa ila, kterimu se, da se mazilo lahko maže, pridene enmalo kravje dlake, in celó malo terpentina (smole), — na 10 funtov mazila četertinko funta terpentina.

(*Kérte pregnati iz govjnakov (mistpeteljcov)*, je naj boljši, ako se volnate capice namočijo v kamnovcu (kamnitem olju, Steinöl) in vtaknejo v kértove luknje.

Pogovor od dragine žita.

1. majnika leta 1853.

Kupec: Kaj je vendar, da je žito tak drago?

Žitar: Kaj more drugač biti, ker neprenehoma dežuje! Sej mora vse zgnjiti!

1. majnika leta 1854.

Kupec: Kaj je vendar, da je žito tak drago?

Žitar: Kaj more drugač biti, ker nič dežja ni! Sej se mora vse posušiti!

1. majnika leta 1855.

Kupec: Kaj je vendar, da je žito tak drago?

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v sredo 7. junia 1854.

List 45.

Od zložbe (arondiranja) zemljiš.

(Dalje.)

Na drugo vprašanje, ki ga je vis. ministerstvo postavilo, je kmetijska družba odgovorila takole:

„Ker zložba zemljiš ima le v prid biti njih posestnikom, je ne sme nikdar cesarska gosposka naravnost ukazati, ampak sam gospodar ali več gospodarjev, ki jo želé, se imajo oglasiti zatega voljo pri cesarski gosposki, ki jih bo zaslišala in po doličnih postavah ravnala.

a) Pravico za zložbo zemljiš se oglasiti naj ima vsaki samostojni zemljišni gospodar; tedaj zamorejo taki oglasi do gosposke priti, ali:

1. le od enega gospodarja, ki v dosego zložbe želi zaméno z zemljišem drugega gospodarja, ali:
2. od več deležnikov kakega skupej vživanega zemljiša zoper druge deželniške tiste zemlje, ali
3. od enega ali več gospodarjev samostojnih zemljiš proti druge gospodarje ravno tiste soseske, ki želé, da bi se grunti vsih sosesčanov po novi osnovi tako zamenjali, da bi potem vsak svoje zemljiše tako imel, kakor mu je naj bolj pri roki in lepo vkupej.

b) Zaména zemljiš se pa more želeti le proti temu, da so zemljiša, ki se zamenjati imajo, edinega obdelka, to je, njiva z njivo, senožet s senožetjo itd. Tak svet pa, katerega prostor je za kako zidanje namenjen, ali hišni verti, vinogradi, in sploh take zemljiša, na katerih je gospodar zavolj boljšega obdelovanja že posebno veliko stroškov imel, naj bojo izvzeti tako, da jih drug gospodar v zaméno poželeti ne more. Marsiktero zemljiše ima kakšno posebno dobro lego ali ima takošno zemljo, da se kako drugo, čeravno bližnje zemljiše, z njim primerjati ne more.

c) Če kak gospodar v zložbo svojega zemljiša zaméne z drugim želi, naj se razsodi naj poprej: ali je z zaželeno zložbo obéna gospodarjema ali vsim gospodarjem vstreženo.

Brez vsakega drugzega pogoja naj se uslišijo oglasi za zložbo zemljiš:

1. Če kak gospodar takega zemljiša, ki ne spada pod izjeme, ki so bile ravno pred pod čerko b popisane, želi zaméne z manjšim ali ravno tako velikim ali k večem za 15 odstotkov večjim zemljišem ravno takega obdelovanja in na ravno tistem polju, in ako je očitno, da se s to vzajemno zaméno obéna gospodarjema zemljiša bolj vkup spravijo ali arondirajo. Ako pa je v zaméno zaželeno zemljiše veliko večje, ali če leži na drugem polju, se nima uslišati oglas za zložbo, ako ni uni gospodar sam pri volji, da se ta zaména zgodi.

Kmetijska družba je za potrebno spoznala omeniti tega, da naj bi se prevelike zemljiša ne terjale v zaméno z majhnim, čeravno bi se, se vé da doplačalo toliko, kar je večje zemljiše več vredno, zakaj pri takem ravnanju bi se manjši posestva še bolj zmanjšale, majhni kmet bo prejel sicer plačilo, kar je njegovo zemljiše več vredno, pa dnar se kmalo potroši, zemljica pa je šla rakom žvižgat! Tudi na lego zemlje na ravno tistem polju se mora gledati, ker med poljem in poljem je velik razloček, da se nikomur krivica ne godí.

(Dalje sledí.)

Od gojzdnih požarov.

Iz vsih krajev našega velicega cesarstva in tudi bližnjih držav se je letos slišalo od pogostnih gojzdnih požarov, ki so vstajali ali iz hudobnega požiga, ali iz nečimernosti delavcov ali družih ljudi, ali pa iz celò neznanih vzrokov.

Res je, da letošnja silna suša spomladi je dostikrat tega kriva bila, da so gojzdi (šume) se radi vnemali, — pa je tudi res, da večina teh nesreč bi se ne bila pripetila, ako bi ljudje v gojzdih z ognjem tako nečimerno ne ravnali. Pervo opravilo delavcov je večidel, kadar pridejo v gojzd, kjer imajo delj časa ondi opraviti, da si zanetijo ogenj, pri katerem si kuhajo kosilo, ali se, kadar je mraz, grejejo; na večer grejo domú, pa ne, da bi ogenj pogasili. Dostikrat si pa napravijo ogenj tudi na tacihi mestih, kjer je že samo po sebi nevarno, in če le količkaj kak veterček popiha, se lahko vname vnetljiva bližnja suhljad, da je po takem požaru dostikrat škoda silo velika.

Ravno taka je s tistim ognjem, ki si ga pastirji narejajo po gojzdihi, ali s tistim, ki ga gospodarji gorskih senožet napravljajo za razširjenje gojzdne košnje ali nepoštено pridobitev gojzdnega sveta.

Če suša ni velika, gojzdni požari večidel kmalo vgasnejo in škoda ni velika, in ker je to ljudem znano, jim ni veliko mar, ako slišijo, da v gojzdu gori, — češ, bo že nehalo goreti! Ako pa je suša velika, jih o taki nečimernosti zadene škoda velika.

Nekdaj je bila lepa navada, ko je velika suša žugala, da so se po očitnih razglasih ljudje po deželi opominovali: naj varno ravnajo z ognjem po gojzdihi, in so se po oklicih ponavljale kazni, katere zadenejo tiste, ki se po nemarnosti pregreše zoper tako prepoved. Gotovo se je s tem dosti škode odvernilo.

Potrebno bi bilo, da bi se ta koristna navada, ob hudi suši svariti ljudstvo po očitnih oklicih, sopet vpeljala; prepričani smo, da bojo gosposke in pametni župani radi to storili, ako jih vradnije, ki se z gojzdnarstvom pečajo, ob pravem času za tak oklic, naprosijo.

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII.

V Ljubljani v sredo 14. junia 1854.

List 47.

Podúk,
kako ravnati, da se živina in ljudje stekline obvarujejo.

(Dalje.)

§. 7. Ako se pa vkljub vsemu temu zapazijo kake znamenja, da je pes bolán, se mora s tolikanj večjo skerbjo nad njim čuti in toliko varniši ž njim ravnati, ker to že zna steklina biti, ki je že iz začetka nalezljiva. Takega psa ni več iz oči pustiti, pa se mora ločiti od ljudi in živali, jed in voda se mu mora tako dajati, da nikogar popasti ne more. Otroci se celó na nobeno vižo ne smejo pušati k njemu; kdor to skerb zanemari, se ima ostro kaznovati.

§. 8. Ako se pa bolezen očitniši razodeva, da je pes nekako žalosten, tiho renči in njergá, len od enega mesta do drugega tava, se po kotih potika, zlasti ako je v vsem vès drugač, da ne mara za scer dobre znance in popada po vsaki reči: tacega berž prikleni, če tudi še vodo pije, da se odtergati ne more; zakleni ga, in vari se, da mu blizo ne prideš, zakaj zdaj je gotovo, da se steklina v njem kuha.

§. 9. Le do tega časa je gospodarju še pripušeno, psa imeti v hiši ali v svojem stanovanju, pa tudi to le takrat, če ima kdo toliko prostora, da ga zamore dobro zavarovati.

Kadar se v §. 8. popisane znamenja prikažejo, ali pa še prej, če, kakor je ravno rečeno bilo, gospodar ni v stanu psa pri sebi dobro zavarovati, mora on ali vsak drug, ki je zvedil za stekline sumljivega ali za steklino že gotovo bolnega psa, to brez pomude na znanje dati gosposki, ki čuje nad varnostjo tistega kraja, scer bode k ojestrem odgovoru poklican.

§. 10. Kdor opusti to naznaniti, zapade kazni, ki jo določuje §. 387 kazenskega zakonika. Sicer pa je gospodar vso škodo, ki jo napravi stekla živina, poverniti dolžan.

§. 11. Ne prigodi se pa vsakikrat, da bi se steklina naznanovala že dosti pred po dozdevnih znamenjih: dostikrat se hipoma začne brez očitnega bolehanja.

Za tega voljo, in ker se zna primeriti, da se kak stekel pes ali kaka druga stekla živina iz tistega kraja odterga ali od kakega drugega pritepe, je treba poznati znamenja, kako bolezen zmiraj huja prihaja, dokler doseže naj višjo stopnjo. To bomo popisali v sledečem.

§. 12. Če pasja steklina hujša prihaja, začno iz gobca penaste sline teči, gobec je rudečevišnjev, nosnice so smerkove, pogled je plašen ali divji, pozneje so očesa kalne, z žlezo zamazane, včasih tako, da jih komaj odpre. Diha hitro, glas je hripav, gerdo laja in tuli s pobešeno ali kviško dvignjeno ali po strani zasukano glavo. Ta posebni spremen glasú in lajanja je eno naj važniših znamenj pasje stekline.

Jé in pije kakor ravno pride, zdaj se ne dotakne nobene jedi tudi tiste ne, ki mu je scer naj ljubša bila, zdaj pa šavska požrešno, čeravno se vidi, da ga teško stane, po vsaki reči, tudi taki, ktere želodec prebaviti ne more, kakor po slami, usnju, lesu, dlaki itd., kmalo pa se začne daviti in izmeče spet iz sebe, kar je požerl.

Za vodo stekel pes ali celó nič ne mara, ali jo z velikim poželjenjem pije, toda ne požre je vselej, ker včasih celó požirati ne more. Zdi se za tega voljo ljudém, da se steklim psom voda merzí; pa to je le stara prazna vraža, ktero nekteri ljudje še dandanašnji verjamejo; nobenemu steklemu psu se ne merzí voda; le požirati je ne more. Ne gré tedaj misliti, da pes ni stekel ali da ne bo stekel, ker še vodo liže ali pije.

Trebuh vpade; kruli mu po njem in tiši ga na blato, ki pa le redkoma od njega gré in je izzačetka zelo terdo, pozneje ga dère kakor vodena kervava, gnojna, grozno smerdljiva driska. Šči le po malem na enkrat, scavnica je kakor voda čista, pa tudi zna biti kervava, in vidi se, da mu scanje bolečine prizadeva.

Navadno potem zapušajo stekli psi tamni in hladni kot, v kterega so se bili poskrili, in grejo s pobešeno glavo, z napol ali popolnoma zapertim ali odpertim gobcom, kterega včasih kerč lomi, in s potepenim ali med peté potegnjenim repom in omahajočim in potertim križem naravnost svojo pot ali se preskakajo zdaj na levo zdaj na desno; včasih vertoglavijo v kolo; zdaj so nagli zdaj počasni, se opotekajo, tekó čez ceste, polje in pašnike, plavajo čez vode, pa se jih tudi ogibljejo, in kadar do njih ali sploh do blišćih reči pridejo, se obernejo, postanejo, padajo ob tla, pa se spet poberó.

Popadajo pa potuhnjeno med tem ko misliš, da te ubogajo in se ti dobričajo, ali pa divji in tuleči šavsnejo po ljudéh in živalih, ki so jim na poti ali jim nasproti pridejo, ali napadajo togotno vse, zlasti pa pse in mačke, in jih popadajo. Potem tekó spet svojo pot, so taki, kakor smo jih poprej popisali, se vernejo včasih proti svojemu domu, pa kmalo jo spet pobegnejo, in tako se vedéjo tako dolgo, dokler jih vsa moč zapusti in se zgrudijo na tla, kjer klaverni obsede ali obleže, pa še z zadnjo močjó včasih tako silno grizejo okoli sebe, da si dostikrat celó zobé polomijo, hlastajo po vodi, če jo z brizgljo na-nje brizgljaš, popadajo sami sebe, ako ni že božjast vmertudila čeljusti. Taki poginejo ali že po 21 urah, ali v 2, k večjem 5 dnéh.

(Konec sledí.)

Od zložbe (arondiranja) zemljiš.

(Dalje.)

2. Na vsako vižo naj se tudi usliši oglas za zložbo zemljiš, če tisti kos zemlje, ki se v zaméno želi, sam po sebi ni pripraven za pravo obdelovanje, ali pa če je, ker se s sosedovim

vkup derži, celò očitno na poti, da se ta prav obdelovati ne more, postavim, senožet ali rovte med vkup ležečim gojzdom, germovje ali robidje med nogradi, grive med nogradi, poljem ali senožeti, in

3. če ima zemljiše več posestnikov, da ga eno leto ta, drugo uni vživa, kakor so nekteri travniki, kterih pri takem posestvu nobeden prav ne glešta.

Kar pa vtiče takošne premenovavne zemljiša kakor tudi občinske lastine (kar imajo občine ali gmajne skupej), naj ima vsak deležnik pravico terjati, da se mu po pravi razmeri njegov del (part) odloči, da se na tako vižo zemljiše obdelovati začne, kakor gré. Ako se sodeležniki ustavljajo taki razdelitvi, naj se tistemu, ki si svoj part želi odločen imeti, pripravi ga izbrati; le stroški poklicane razsodnije in za izločitev poklicanega inženirja naj zadenjo njega. Na to vižo bi se tisti termi in svojoglavnosti, ki ne pripusti, da bi se nerodovitna gmajna preobrnila v rodovitne polja ali travnike, naj gotovši glava odsekala, in sto in sto oralov pustiti bi se premenilo v rodovitno polje, na katerem bi bil blagoslov božji, kjer je zdaj le robidje.

c/α. Da bi se vselej vsi deležniki v zložbo zemljiš prostovoljno zastopili, ni misliti, ker vsak posestnik nima toliko razuma, da bi zapopadel dobroto zaméne, ali pa se le terdovratno starega derži, ali se čisto le iz hudobnega serca ustavlja, — ali pa mu morebiti tudi res ne koristi tirjana zaména.

c/β. Zložba se ima tedaj tudi takrat zgoditi, ako jo večina posestnikov terja, in skaže, da bo na vse strani prav, in potem tudi za razsodnijo izbrani možje (Schiedsgericht) to poterdijo.

c/γ. Manjšina se ima po tem takem vselej večini udati; vendar naj ji bo pripušeno, ako se po razsodku izbranih razsodnikov poškodovana meni, pritožiti se pri višji cesarski gosposki, in spričati, kje, kako in zakaj se ji škoda godí.

c/δ. Da pa cesarska gosposka usliši oglas za zložbo, mora večina naj manj dve tretjini deležnikov znesti. (Dalje sledí.)

Slavijani teržaške okolice.

(Dalje.)

Čeravno tem ljudém so sosedje Krašovci, potomci ali zarodiči, kakor se zdí, enakega slavjanskega pokolenja ali roda, jim niso vendar skorej v ničesa drugem podobni, kakor kar tiče njih narečje: tisto je narečje slovensko (krajnsko); oni ga slabo govoré, misleč v svoji prostoti, da se še nekako prav odlikujejo, ako si celò prizadevajo v govorjenju taliančati (talianizirati) in s tim ravno kaziti svoj bogati jezik!

Čudno se pa skorej zdeva, da v tem narečju, čeravno teržaški Slavijani niso nikol opraviiti imeli z Nemci, se narajma vendar veliko besed, očitno iz nemškega vzetih, na priliko: Šac (zaklad, blago), šacati in šacavati (céniti), glih (ravno), glihati se (pogoditi ali pogajati se), ahtati se (varovati ali čuvati se), šparati (hranovati ali štediti), šparoviten (varičen, štedljiv), žnidar (šivar, krajač), šuštar (čevljar ali črevljar), tišlar (mizar), šlosar (ključar), štrik (verv, konop), župa (juha), štunfi ali po laškem kalceta (nogovice), koc (čoha), antverh (rokodelstvo), šribar ali šlibar (pisar, pisavec), cajt (čas, doba), cajtenge (novine, novice, časopis), cerati (živeti, hraniti se), cerenga (živež, brešen), štrafati (kazniti, pedepsati), štrafenga (kazen, pedepsa), puštab (pismenka, čerka), puštabirati (slogati, slabikati), špraha (jezik, narečje, govorjenje),

špas (šala), špansirati ali iti na špas (sprehajati ali šetati se), grunt (zemljišče), farba (barva, boja), andlati (obnašati se, ravnati), jaga (lov), jagar (lovec), ror (cév, cévka), kanal ali kanav (rov, žleb), štuva (peč, pečnica), kambra ali tudi cimer (soba, izba), šenk (dar), šenkati (darovati), kamarad (tovarš), peršona (osoba, oseba), fajfa, (kadilka, lula), fajfati (piti, kaditi duhan), arenija ali medižija (lek, zdravilo), medeh (zdravnik, lečnik), drat (čvežen), prata (pečenje, pečenka), druk (tisk), drukati (tiskati, natiskati), špica (ost, ostno), špičast (šiljat), gvišno (gotovo, resnično), zagvišati (zagotoviti, uveriti), žiher (lahko, brez pomislika), lumpati (klatiti se, potepuh biti), lump (potepin, potepuh), firtah (predpért, predpértje), cvirn (konec), orden (red), v ordengo djati (vrediti, vravnati), gajžla (bič), šrauf (ferk, vertilo), zašravfati ali zašraubati (zaškerniti), ja (da, tako ali tako je), fingrat (naperstnik, naperstek), štihi, šteh (vbod), špaga (motoz ali motvoz), šmajhljati (prilizovati se), erlavbati (dopustiti, dovoliti), gnada (milost), firšt (knez), šnofati (nosljati), flaška ali flaša (steklenica, sklenica), glaš (steklo, sklen, kozarec), pir (vol), knof (gumba), uržah (vzrok), cviblati (dvomiti, sumiti), cagati (obupati), natirleh (naravno), frajliah (to je, to se vé), gmajna (soseska, srenja), jesih (kis, ocet), rihtar (sodec ali sodnik), rihteg (prav tako, v resnici, zares), folš ali fovš (lažljiv), goljufen), obšid (slovo, odpust), pildek (slika, podoba, podobica), roženkranc (molek), špeh (slanina, boh), gartroža (vertnica, povertnica), krancelj (venec), muja (prizadetje, trud), ponujati se (prizadeti si, truditi se), talar (pladnik, krožnik), tavžent (tisuč), ketna (veriga), lojtre (lestve), kanon (top), kugla (krogla), lajhtar (svečnik), šnajcar (vtrinjak), gasa (ulica), falar (pregrešek, zmota), faliti (pregrešiti se, zmotiti se), žegen (blagoslov), mežnar (cerkovnik) itd.

To nepotrebno in zaveržljivo navado si človek ne more drugači izjasniti, kakor z mnenjem, da ona izvira od časov, v kterih je slovensko narečje, čeravno je od nekđaj zadosti svojih lastnih čistih besed imelo, še bilo sceloma neobdelano in zanemarjeno, in da tudi ti teržaški Slovenci, kakor drugi po Krajskem, po Koroškem in po Štajarskem, so takošnih besed s prižnic, ali pa sploh od ljudi slabo govorečih ta jezik, slišali, v svoji glavi obderžavali in ustmeno svojim zarodičem sporočavali do današnjega dneva, — nemarljivi za to, ali so te besede njih domače in narodove, ali pa ptuje; morebiti so mislili celò, da bi napčno bilo jih opustiti. Jez se še dobro spomnim, da sem sam nekđaj več takih besed in pridigarjev slišal, postavim, tudi iz ust rajnega fajmoštra pri Sv. Antonu v Terstu, Jožefa Tonjanata od Tannenfelda, moža sicer preslavnega in bi rekel neumerlega gledé njegove nesebične in neizmerne pridnosti in marljivosti, — moža rojenega Teržaščana in, kakor se zdí, celò Taliana, ki je do najvišje svoje priletnosti (v letu 1824 je štel skorej več ko 70 let), ali pač clo do svoje smerti veliko veselje imel pridigovati le v slovenskem jeziku, v kterega je bil nek neizrečeno zaljubljen, kakor so bili nekđaj zaljubljeni slavni ilirski pisavci in književniki v Dabrovniku, Gondola, Della-Bella, Stulli, Appendini in drugi tudi — Taliani; čujte nemarni Slovenci! tudi Taliani.

Vidi se pa vendar, hvala Bogu! da ne le med Slovence družih krajev, ampak počasi tudi med tiste, od kterih tukaj govorimo, krepko predira dobrotna delavnost luči, ki jo razprostranja že od nekaj let izdavanje lepih, in podučivnih, v čistejšem in boljsem jeziku spisanih

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII.

V Ljubljani v sredo 21. junia 1854.

List 49.

Podúk,

kako ravnati, da se živina in ljudje stekline obvarujejo.

(Konec.)

§. 20. Od stekline sumljivega ali steklega psa popaden ali le od njega oslinjen človek naj sam na vso moč skerbí, da si neutegoma strup z života odpravi, njega prěstop v kri ubrani ali strup saj tako oslabí, da pride večidel ob svojo škodljivo moč. Ravno tako imajo ravnati tisti, ki pridejo popadencu na pomoč. Vse je v rokah prve hitre pomoči; naj boljši pomočki, pa prekasni, pomagajo malo, dostikrat nič.

§. 21. Treba je tedaj iskati berž zdravnikove pomoči. Dokler celnika ni, naj se ravná takole:

Vsaka od takega psa oslinjena praska ali rana, naj je majhna ali velika, plitva ali globoka, se ima berž začeti sperati in do dobrega sprati ali s čisto (naj bolje mlačno) vodo, bolje je še z osoljeno vodo ali z jesihom ali z žajfnico, ali z ojstrim lugom, ali s scavnico.

Dobro je tudi, če bi družega pri rokah ne bilo, na prasko ali rano kaniti nekoliko kapljic solitarjeve ali žveplene kislíne (hudičevega olja) ali kake druge hude kislíne, ali pa jo namazati z mešanico, ki se napravi, da se nekoliko živega apna ali potašlja raztopi v vodi.

Se primeri nesreča lovcu na lovu, naj na rano poštopa smodníka (pulvra) in ga zasmodi.

Ob enem pa je treba obleko popadenega ali oslinjenega čisto očediti, ker tudi nje se morebiti derži kak oslinek.

Popadeni pa naj kurajžo ima in nikar naj se ne bojí hudih nasledkov: zaupa naj, da hitra pomoč ga je rešila nevarnosti. Potolaženo in pokojno serce je potrebno, da zdravila dobro teknejo.

§. 22. Ako pa vendar po nesreči se prikažejo predznamnja stekline, ki so: omotičnost, terganje po udih, posebno tam, kjer je človek popaden bil, dalje davica vratú, težavno požiranje, nepokojnost in neka čudna plašljivost, in da se človeku merzí voda in vsaka tekočina, in se bojí vsake sapice, ali mu je luč ali vsaka svitla stvar zoperna: takrat je berž treba po zdravnika poslati in dotični gosposki naznaniti ta primerljaj.

§. 23. Takošen bolnik se mora berž na varen kraj spraviti, da je sam, pa ne zatega voljo, kakor da bi se bilo bati, da bi kdo drug ne našel te bolezni — skušnje učé, da stekel človek na nobeno vižo ne more te bolezni vcepiti drugemu — ampak le zato, da je bolnik popolnoma pri miru, in da nihče ni na poti pri ozdravljanju in oskerbovanju.

Vse duhovne opravila kakor tudi poslednje svetne sporočila se zamorejo brez nevarnosti ž njim opraviti, samo da se vse to s tisto skerbjo zgodi, kakor sploh pri bolnikih.

§. 24. Če vkljub vsi pomoči bolnik vendar le umerje, se z merličem v vsem tako ravná kakor z vsakim drugim merličem, in ravno tako se tudi pogreb in pokop opravi.

§. 25. Sôba, kjer je stekel človek bolan ležal in umerl, naj se, ne ravno zavolj varnosti, ampak zavolj tolažbe boječih in zavolj čednosti iznova pobeli, leseno pohišje tiste sôbe naj se umije z lugom, platnena in volnata obleka, postelna roba, pernice, žimnice itd. naj se očedijo kakor po drugih merličih, slama pa in kar je scer slabejega naj se sožgè.

Nazadnje naj se še stanišče bolnika in vse, kar je tisti čas v sobi bilo, prekadí z jesihovim ali žepljenim ali klorovim dimom; če je sôba potem še ene dni odperta stala, da jo je sapa prepihala, zamore brez skerbí vsak v njej spet stanovati.

Od zložbe (arondiranja) zemljiš.

(Dalje.)

c/s. Glasovi deležnikov pa naj se štejejo po izmeri posestva, to je, po znesku zemljišnega davka, ki ga kdo odrajuje.

Večina za svet poprašanih podružnic je nasvetovala, naj se po ti razmeri štejejo glasi pri glasovanju; nekatere podružnice pa so rekle, naj se glasi štejejo edino le po številu deležnikov brez ozira na njih veči ali manjši posestvo; rekle so, da sicer bi veliki posestniki gospodovali s svojim mnenjem male posestnike, katerim zna dostikrat na njih malem posestvu ravno toliko ležeče biti, kakor velikim na njihovem. Al da se nikomur krivica in škoda ne godí, bi se ta reč lahko tako ustanovila, da toliko, kolikor bi utegnil mali posestnik pri zameni zemljiš poškodovan biti, bi mu mogel veliki posestnik v dnarju poverniti.

3. Če bi pa zložba zemljiš v tem obstala, da bi več gospodarjev, postavimo, iz ene fare ali soseske, svoje zemljiša vkup verglo in potem v to maso djane zemljiša se na to vižo razdelile, da bi vsak gospodar svoj celi delež vkup ležeč dobil, takrat naj

a) tistim gospodarjem, ki že imajo zložene zemljiša, pripušeno bode, da se jim ni treba v to zložbo združiti, ker od taci, ki imajo svoje zemljiša že skupej ležeče, se po pravici ne more terjati, da bi te za druge dali. Tudi taki posestniki se ne morejo siliti k ti zameni, kateri so v stanu skazati, da ta zamena je v njih očitno škodo, in ako to poterdijo tudi v razsodbo poklicani možje.

b) Ta ali una soseska (srenja, občina) se zoper nje voljo ne sme siliti, da bi mejace, ki se s svojimi zemljiši želé vdeležiti zložbe, v družbo ali v občino vzela.

Le takrat bi se smelo to zgoditi, če bi 2 tretjini sosesčanov pri volji bile, mejače med-se vzeti, in če bi za razsodbo poklicani možje spoznali, da na vse strani prav kaže, ako se tudi mejači združijo s sosesko.

4. Pravice, ki naj jih vsak deležnik zložbe ima, naj so sledeče:

1. Vsak deležnik ima pravico govoriti, kako naj se zložba zgodi, kako naj se soseskine in poljske pota napravijo, voda napeljuje ali odpeljuje, in sploh se sme vdeležiti vsih posvetovanj in naprav, in če se njegovi ugovori ne uslišijo, se ima pravico pritožiti zoper to.

2. On ima pravico, svoje poprejšnje zemljiše tako dolgo obdržati, dokler po zameni novega ne prejme.

3. Kadar je prejel po zameni nov delež, je tega edini in samolastni gospodar, in ima pravico, ga na svoje ime v gruntne bukve vpisati; vtabulirane pravice, ki so zapisane na zamenjano zemljiše, se prepišejo, in kar so za razsodbo poklicani možje (Schiedsrichter) spoznali, da se ima doplačati v dnarju za to, kar je to ali uno zemljiše več vredno, ima sodnija v red djati, da deležnik prejme nadplačilo.

Pri zemljiših, ktere niso bolj zadolžene kakor so vredne, naj se dolg prenese; vrednost zemljiša pa naj cenijo v razsodbo poklicani možje; upniki, ki nimajo pri cenitvi nič govoriti, se zoper razsodbo unih mož ne morejo nikomur pritožiti.

Če je pa na zemljišu, ki ima v zložbino maso priti, več dolga kakor je vredno, naj se takošno zemljiše pred zameno po sodnii prodá in skupšina po sodnii upnikom razdeli.

4. Deležnik naj ima pravico, vsih občinskih naprav, to je, potov, odvodnih in dovodnih grabnov itd. po izgovorjenih določilih se poslužiti.

5. Ako bi se primerilo, da bi se po složbi zemljiš nove soseskine (občinske) pota naredile, ali da bi se mogel kak graben vrezati ali kaj drugzega v občni prid napraviti in bi se k temu potrebovalo več ali manjši kos zemlje kakega deležnika, se ima on za ta odstop iz občinstva odškodovati.

6. Vsak deležnik složbe naj ima pravico terjati, da se bére (kolekture) in scer soseskine davšine, zunaj šolnega doneska, razpartijo po davkovskem dnarju, ne pa po poprejšnji razmeri.

(Dalje sledi.)

Kmetijska skušnja.

Zoper krompirjevo bolezen

priporoča nek anglešk vertnar sledeče: Kadar je krompirjevo perje popolnoma doraslo in preden je začrnelo, naj se na stran potlači in z matiko enmalo z zemljo osuje; potem naj se parst v razorih precej globoko izkoplje, in na krompir, posebno na perje, nameče. Čeravno perje po tem ravnanju enmalo terpi, se vendar večidel kmalo spet popravi in naprej rase; krompir sam pa zraste debel. Skoz 5 let — pravi ta vertnar — sem tako ravnal in krompir mi je čisto zdrav ostal, ko je krog in krog in ravno na tisti zemlji pri družih gospodarjih močno gnjil. — Rêči moramo, da zna to ravnanje dobro biti — je tedaj skušnje vredno.

Premišljevanje

narave in previdnosti božje v nji.

Poslovenil Mihael Verne.

Naprava človeškega serca.

Kako čudovit in neposnemljiv osnutek je serce v človeških persih! Po svoji obliki je podobno plošnjati piramidi, in njegova lega je taka, da je s svojim tanjšim koncem nekoliko proti levi strani nagnjeno. Obstoji pa iz mnogih mesenih nitek, ki so sila umetno spletene, ker se unanje od leve strani serca proti desni, notranje pa od desne proti levi razprostirajo. Znotraj ima serce dve votlini, ki se jim serčnice ali serčne votline pravi, in ki jih neka mesena preproga eno od druge loči. Tú je neka kervna žila, po kateri kri iz zgornjega telesnega dela v desno serčnico teče, in druga, ki jo iz spodnjega dela v ravno to votlino vodi; še neka cipla ali serčna žila, ki jo iz te votline v pljuča vodi, — in spet neka kervna žila, po kateri iz pljuč v serčno votlino nazaj teče, iz ktere jo neka druga velika serčna žila po vsem životu razdeluje. Na desni serčnici je neka zaplata, v kateri se kri steka, prej ko se v desno votlino izlije, in druga enako koristna zaplata je na levi votlini, da se kri tako dolgo v nji lahko pomudi, da se serce skerči ali stisne.

Vsa kri se v sercu steka in razteka, in serce jo goni po vsem človeškem telesu in po vsih žilah. Če tudi vsi drugi udje našega telesa počivajo, se vendar serce s pljučmi od prvega do zadnjega hipa našega življenja vedno giblje. Pri zdravem odraslem človeku se skerči ali stisne vsako minuto naj manj 60krat (pri otrocih ali zlo občutljivih ženskih 70, 80krat ali še večkrat) — in tedaj v eni uri 3600krat, in požene pri vsakem hipu skoraj štiri lote kervi iz sebe. Moč, ki je je sercu k temu treba, je tedaj velika. Zakaj, če se ima kri le 2 čevlja dalje pognati, mora serce težo deveterih centov, in v 24 urah več ko 16 milionov centov premagati.

Vse te reči so čudovite in nezapopadljive. Ker je tedaj toliko uma in toliko skušnje, toliko pazljivosti in toliko znanosti treba, da se umetna naprava serca spozna in razume, kako nespametno bi bilo misliti, da tisti, ki je vse to naredil, je neveden in brez skušnje, in da brez namenov dela! Kratko nikar! vsegamogočnost in modrost velikega Stvarnika se očitno vidi tudi v napravi tiste male, pa čudapolne stvari, ki toliko skrivnost v sebi zapera, in ki jo serce imenujemo.

Od sedanje dragine, in če bo kdaj prešla?

Vse toži zoper dragino današnjih časov, ktera déla, da vsakdo ima večje stroške, da veliko jih težje izhaja s svojimi dohodki in mnogo ljudi celò tarejo revšina in hude nadloge. To ni samo v naših deželah, to je zdaj skor po celem svetu, tako, da sedanji čas bi se smel čas dragine imenovati, kakor so nekdanj imeli zlati, sreberni, svinčeni čas itd.—Ako pa od druge strani spet obernemo svoje oči na lišp obleke, ki jo vidimo ene leta sém pri vsih stanovih v mestih in po kmetih, in če premislimo potrato v sto družih rečéh, bi smeli sedanji čas unemu imenu ravno nasproti čas obilnosti imenovati.

Ali ni to čista resniča? Kdor razmere sedanjega časa le poverh pozna, bo mogel rêči, da je res taka. Ali moder človek, ki ne živi le od danes do jutro, ni zadovoljen, da le to vé; on si prizadeva slediti po v z roku tega, in če je pri svoji preiskavi najdel, da nekdanji časi, ko se je dober kup živelo, niso še pred durmi in da se morabití nikdar več popolnoma ne bojo vernili, bo začel bolj varčno živeti in bo pri sebi in svoji družini vsi nepotrebni potрати slovo dal. Sedanja dragina se bo po nekterih dobrih letinah in po končanih vojskah, v

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsake sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 24. junia 1854.

List 50.

Nadvojvoda Janez.

Spominek ob 73. godu njegovem.

Danes praznuje svoj 73. god svitli nadvojvoda Janez, starašina naše cesarske rodovine, vnuk cesarice Marije Terezije in sin nadvojvoda Leopolda toškanskega, pozneje cesarja austrianskega pod naslovom Leopolda II.

Naš namen ne more biti tu popisati življenja presvitlega princa, katerega priljudno serce, bistra glava, obilne skušnje in mnogoverstne koristne naprave slujejo po celem svetu, — le čertico iz življenja njegovega hočemo danes na sv. Janeza Kerstnika dan tudi v „Novice“ zapisati, ki jo je „Oest. Bürgerblatt“ zapisal na rojstni dan njegov (20. januaria) v svoje liste. Ta čertica je odlomek iz nekega pisma, ki ga je svitli nadvojvoda letos iz Gradca 4. januaria pisal nekemu „staremu znancu“. Takole se glasi:

„Kar pa mene zadeva, živim tukaj prav mirno; berem, pišem itd. Ker nobenega posebnega opravka nimam, sem si sam nekaj opraviti dal: začel sem namreč vse svoje pisarije od prve mladosti noter do današnjega časa v red devati, da bojo služile kot doklade tistemu popisu, ki bo zapopadel vse, kar sem doživel svoje žive dni na svetu. Tako živim v preteklih časih, in sledim njih pot do današnjih. Zdavnej pozabljene prigodbe mi spet nahajajo na misel, in tako se mi priložnost ponuja, marsikteremu zasluženemu možu, čigar ime se je že skor pozabilo, pravico skazati in mu dati kar mu gré. Ako bi mi pisanje tako ročno bilo, kakor je našemu izverstnemu fzm. Schönhals-u, bi utegnilo delo to prav mikavno biti; tako pa bo le v red spravljeno in z mojimi mislimi razjasnjeno blago, iz katerega bi se morebiti kdaj kaj narediti znalo, — na vsako vižo bo delo to koristna zapuščina mojemu sinu, iz ktere bo za svoje življenje marsikak nauk in marsikako svarilo posnemati zamogel, kako naj se véde in ravna, da se bo obvaroval marsikake sitnosti na svetu“.

Kak žlahen duh in kaka ponižnost veje v teh versticah visokega moža, kateremu dobra vest pravi, da je skozi pol stoletja se pošteno poganjal le za dobro. Dokaj in marsikaj je doživel visoki gospod, katerega milo serce je še vseskoz mlado, glava bistra kakor nekdanj, in truplo krepko in gibčno, da v teh letih se malikdo ž njim meriti zamore!

Lepe dela, ustanovljene o cvetu miru, je do gnala neupokojljiva delavnost njegova. So sledeče: naprava slavnega Ivanišča (Joaneuma) v Gradcu, začeto v letu 1811, — osnova c. k. kmetijske družbe štajarske leta 1819, in sprijem varstva mnogih družih kmetijskih družb, krajske, koroške itd., — osnova vzajemne asekuracije zoper škodo ognja, ki obsega štajarsko, krajsko in koroško deželo, v letu 1828, — štajarske hranilnice v letu 1832, — rudarnice v

Vorderbergu 1835, sedaj v Leobnu, — obertnijske družbe za štajarsko, Krajsko in Koroško v letu 1838, za gornjo Austrijo v letu 1841, — osnova zgodovinske in zemljoznanske družbe itd. itd. Vse te naprave so častne priče, kako se je slavní princ vedno prizadeval za blagor občinstva, in koliko ovér je mogel premagati, ki se zoperstavljajo vsakemu, ki se trudi za osnovo in ohranjenje občnokoristnih naprav.

Bojišče kakor življenje na planinah je uterdilo život blagega gospoda in mu ohranilo tisto izverstno bistroumnost, s katero razsojuje naj težje reči kakor da bi bile naj ložeje. Taka sreča je pač posebna milost božja, katero mu iz serca privošimo. Da bi pač slavní gospod, katerega je nekdanj profesor Schneller kaj dobro imenoval „človeškega kneza“ in „knežkega človeka“ še mnogo mnogo let vžival obilen blagoslov božji!

(Oest. Bürg. Blatt.)

Od zložbe (arondiranja) zemljiš.

(Dalje.)

Dolžnosti vsakega deležnika zemljišne zložbe naj so:

1. Plačila od svojega poprejšnjega zemljišča ima tako dolgo odrajtovati, dokler ne prejme novega deleža, ki je po zložbi za-nj odločen bil.

2. Od dolgov, ki so v gruntne bukve vpisani, mora činž odrajtovati.

3. K soseskinim (občinskim) davšinam ima pripomoči po svojem poprejšnjem posestvu, dokler ni nastopil novega zemljišča.

4. Pri soseskinih napravah se ima scer vdeležiti, kolikor plačila v dnarji ali dela na-nj pride.

5. Kadar je enkrat zložba določena, ne smé od tistega časa, ko je to izgovorjeno bilo, noter do prepisa novega zemljišča na njegovo ime, novega dolga delati na poprejšnje zemljišče, katero po zložbi pride na novega gospodarja.

6. Gosposke (oblastnije), ktere naj pripomorejo k dognanju zemljišne izložbe, naj bojo v 3 stopnjah: prve opravila naj spadajo v oblast cesarskih okrajnih gospósk (Bezirksamt); pritožbe zoper razsodbe okrajnih gospósk naj se izročujejo deželnemu poglavarstvu, in pritožbe zoper razsodbo deželnega poglavarstva ministrstvu notrajnih oprav.

7. Pot pa, po kateri naj se zložba opravlja, naj je tale: Kdor zložbo zemljišča želi (naj je le kak posestnik sam, ali naj je tista večina ($\frac{2}{3}$), od ktere smo rekli, da ima pravico zložbo terjati), položi pisano prošnjo na cesarsko okrajno gosposko (Bezirksamt) svojega kraja, pri kateri se vsi potrebni katasterski spisi in zemljišne bukve znajdejo, da se natanko zvé velikost in lastnost zemljišča, kakor pa tudi dolg, ki je morebiti na zemljišče vpisan.

V tem pismu se ima do dobrega vse povedati, kar je gosposki vediti potreba, da se zamore spu-

stiti v to opravilo. Gosposka ima potem naj poprej prevdariti: ali ni kakega zadržka po postavah ali pogodbah (kontraktih), kateri ovéra naprošeno zaméno zemljišč. Potem, ko je vse to, kar za zložbo v prošnjem pismu stoji, in vse, kar je poleg tega sama izvedila, dobro pretehtala, sklene, kar misli, da je pravo, in dá sklep svoj pisan vediti tistim, ki so za zložbo prosili. Če ti mislijo, da razsodba ni prav storjena, naj v 14 dnéh potem, ko se jim je razsodba okrajne gosposke izročila, imajo pravico se pritožiti pri deželnem poglavarstvu.

Če pa okrajna gosposka nobenega postavnega zadržka zoper zložbo ne najde, in če je ktereга najdla, pa se je pravomočno odpravil, potem izpiše ona pravdni dan (Tagsatzung), ob katerem pridejo k gosposki vsi deležniki. Če so vsi deležniki ene misli, naj je cela reč kmalo pri kraji: vsi deležniki povejo svojo misel in ta misel se zapiše v zapisnik (protokol), ktereга deležniki podpišejo. Ta zapisnik je potem namestnik postavnega kontrakta, in z njim se zamorejo gruntni prepisi opravljati.

Če pa niso vsi deželni eni misli, naj pokliče gosposka za take razsodbe nalaš izvoljene možé. Te možé voli soseskini odbor za eno ali več let iz poséstnikov tiste soseske, ki morajo razumni in pošteni možaki biti in vživati zaupanje cele soseske in vse deržavljanske pravice; 5 tacih mož naj stori razsodnijo (Schiedsgericht). Ker se pa od njih terjati ne more, da bi za ptuje opravila pota imeli in čas zgubovali, naj imajo pravico, v tistem kraji navadno cenitnino in za vsako miljo pota 20 kr. terjati. Ako deležniki zložbe želé, se zamore tudi prisežni inženir k temu pravilu poklicati, ktereга morajo tisti, ki so ga poklicali, po obstoječem pravilu za pot in delo odškodovati.

Ti razsodniki pod vodstvom cesarskega predstojnika okrajne gosposke, ki pa nima razsojivnega glasú, naj sklenejo: ali se smé dovoliti zložba, in naj določijo vrednost zemljišč, ki imajo v zameno priti. Vrednost zamenjavnih zemljišč pa naj se ceni po katasterski cenitvi; pri ti cenitvi se ima pa tudi na to gledati: al se je zemljišče potem že kaj popravilo, ali se boljše obdeluje in kakošne so scer okoljšine, ki včasih povikšajo, včasih pomanjšajo vrednost tega ali unega zemljišča.

Kar so ti možje o tem sklenili, to naj okrajna gosposka na znanje dá deležnikom zložbe.

Zoper sklep te razsodnije, ktera zadobi pod vodstvom okrajne gosposke postavno veljavo, je pa pritožba odperta o 14 dnéh do c. k. deželnega poglavarstva. Ta pritožba se deželnemu poglavarstvu položi po ravno tisti c. k. okrajni gosposki, ktera vse dotične spise deželnemu poglavarstvu izročuje.

Deželno poglavarstvo pritožbe po versti, kakor so ji predložene bile, pretehta in presojuje in razsodbe svoje dá deležnikom vediti po okrajni gosposki. Zoper to razsodbo je deležnikom še pritožba do c. k. ministerstva notranjih oprav odperta, ki je naj višja stopnja. (Konec sledi.)

Gospodarske skušnje.

(Korenje ali merkve za konje.) Med vsim korenstvom tekne korenje konjem naj bolj; jih redi in zdrave ohrani, pa tudi take, ki so smoliko, pljučnico, kašelj, naduho prestali, popolnoma ozdravi; samo ali med rezanco mešano konji radi jedó, in res čuditi se je, da tako koristnega sadú naši gospodarji vse premalo pridelujejo.

(Vino iz pése). Na Francoskem delajo iz pése mošt (vino), ki je jabelčnemu ali hruševemu moštu zlo enak; je dober kup in dober; vsak kmet si ga lahko nareja, ker družega ni nič treba, kakor da sladki pesni sok kakor grojzdni sok v mošt zavré (gährt), in vino je gotovo. Iz pese delajo na Francoskem tudi žganje (špirit). Vse to ni nič čudnega, zakaj sploh znano je, da iz bele sladkorne pese že zdavnej delajo sladkor ali cukrer; iz cukra in cukrenih reči pa se napravlja špirit, in če je več vodenih delov, se naredi vino.

(Gorkota mlečnic) ima po Sannertovih bukvah, ki so bile z zlato svetinjo počastene, poleti biti 10 stopinj po Reaum. gorkomeru, spomladi in v jeseni 11, pozimi 12. Če je le za eno stopinjo (grad) bolj ali manj gorko, se koj manj sirovega masla vmede.

(Ribja mast — dobra živinska piča). V dr. Lüdersdorfovih „Annal. der Landw.“ beremo, da na Angleškem nek živinorejec z velikim pridom prešičem, ovcam in volom ribjo mast (Leberthran) daje; ovcam zraven navadne klaje po 2 lota, prešičem po 4, in pitanim volom po 16 lotov na dan; pravi, da se živina veliko hitreje spita ali odebeli.

(Kdaj se ribe dersté in se zavolj zaroda bolj varovati morajo?) Dr. L. Reichenbach popisuje derstenje rib natanko od mesca do mesca. Iz tega popisa zvemo, da naj več se jih derstí mesca marca, aprila, maja in junia, — zlatóka (Lachs) in posterv pa od mesca septembra do decembra.

Premišljevanje

narave in previdnosti božje v nji.

Poslovenil Mihael Verne.

Krogotek soka v drevesih.

Drevje, ki je več mescov kakor popolnoma pomerlo bilo, se začne malo po malem spet oživljati. V malo tednih še več znamenj življenja na njem vidimo, in v kratkem se popje napné, se odpre in drago cvetje zaplodi. To spremembo smo doslej v začetku vsake spomladi lahko vidili. Vendar ne vémo znabiti še: kateri pripomočki to tako čudovito spremembo v drevji pospešujejo.

Vspehi, ki se spomladi na drevesih in na družih rastlinah vidijo, izhajajo iz redivnega soka, ki ga zrak in večja toplota v drevésnih cevkah omaja. Kakor življenje žival iz krogoteka njih kervi izvira, tako se opira tudi življenje in rast zelišč in drevés na krogotek redivnega soka. V ta cil in konec je Bog vse dele rastlin napravil, vse tako naredil in vredil, da v napravljanje, ohranjenje in majanje redivnega soka služijo.

Posebno je skorja tisti del, po katerem se spomladi sok iz korenin kviško vzdiguje, in po katerem se vejam in sadju, ki na njih visi, življenje in rast celo leto podeljuje. Drevesen les obstoji iz sila tankih nitek, ki se po celi dolgosti debela do verha vijejo in stegujejo, in ki se prav natanko vjemajo. Nekatere teh nitek so tako nježne in majhne, da ena sama, ki je komaj kot las debela, več ko 8000 manjših v sebi obseže. V nabiranje in v pospeševanje krogoteka redivnega soka je neskončno veliko majhnih cev, ki so v mnoge odraslike razdeljene, in ki po celi dolgosti drevésa noter do verha raztezajo. Nekatere vodijo sok iz korenin kviško, druge pa od zgoraj v korenine nazaj. Uno se godí podnevi o sončni vročini, to pa ob hladnih večerih. Enak namen ima perje. Njegova naj važniša kerist obstoji v tem, da se sok, ki se iz korenin vzdiguje, in ki ga drevó od zunaj po dežji in družih soparih v-se serka, s pomočjo perja prekuha

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v sredo 28. junia 1854.

List 51.

Od zložbe (arondiranja) zemljišč.

(Konec.)

Za vse pisma, ki zadevajo zložbo, naj bo odrešen poseben protokol in naj se shranjujejo v posebnem pismohranišču (arhivu).

Iz uredske dolžnosti naj c. k. okrajna gosposka opravlja pisanja protokolov in naj opravlja dotične pisma. Okrajna gosposka naj bo izpeljevalna oblast v vsih rečeh, ki zložbo zadevajo, in naj, kadar se bo tu ali tam kaka zložba dognala, premen zemljišč zapiše v katasterski zapisnik in v gruntne bukve.

Vse prošnje pisma, protokoli, razsodbe, pogodbe (kontrakti) in vse pisanja, ki zadevajo zložbe, naj se narejajo brez štempeljna.

Vsi odpisi, vpisi in prepisi v gruntne bukve, ki zadevajo zložene zemljišča, naj bojo oprosteni od percentvalne davščine.

Čeravno so blizu vkup ležeče zemljišča le poseben dobiček gospodarjem samim, je vendar želeli, da bi izpeljava zložbe prosta bila štempeljnov in prepisnih odrajtvi, ker v našem cesarstvu večina kmetovavcov še ni na tisti stopnji, da bi za dobiček, ki jim bo gotovo dohajal čez leto in dan, že danes kaj dali. Utegnilo bi jih veliko reči: „čemu bom še stroške imel za reč, ki mi ni ravno potrebna? sem pred opravil svoje dela na polju, če je ravno raztreseno bilo, jih bom opravil tudi v prihodnje, čeravno bolj počasno in z večim trudom živine“. Zato je kmetijska družba visoki vladi nasvetovala, naj bojo vse zložbo zadevajoče pisma in prepisi navadnih davšin prosti, da se nobeden kmetovavec ne bo mogel izgovarjati, da ga odrajtvila strašijo, zamenjati svoje zemljiše in ga lepo vkup zložiti. Neka podružnica je celo — v večji spodbradek k zložbi — nasvetovala, in tudi ta nasvet je kmetijska družba naznanila visoki vladi: da naj za oprosteno od vojaščine tudi manjši zemljišče zadostno bo, ako je popolnoma skupej, to je, popolnoma arondirano.

Ker bi pri zameni zemljišč upniki, ki imajo kaj terjati na tem ali unem zemljišču, utegnili overati zložbo, je zadnjič družba nasvetovala: naj bi se z osnovo zastavnic (hipotečnih bank) napravile zložbine dnarnice (Arondirungs- oder Commassationskassen), iz katerih bi se opornim upnikom to izplačalo, kar imajo na zemljišču terjati, in bi se tako njih overanje odpravilo. —

Kar pa gojzde vtiče, bo zložba njih veliko težavniša kakor sicer družih zemljišč, ker pri gojzdi ni vrednost v zemlji, ampak v lesu, ki na ti zemlji stoji, — tudi je temu gospodarju na lesu za kurjavo, unemu na lesu za stavbe in zidanja več ležeče, — eden hoče steljo uživati iz njega, drugi živino pasti v njem. In tako zna še družih veljavnih napotkov več biti zastran zložbe gojzdov. Gledé na te resnične težave, je vendar

tudi zastran zložbe gojzdov kmetijska družba svoje misli ob kratkem visoki vladi razodela. —

To, dragi kmetovavci, je, kar je krajnska kmetijska družba sl. ministerstvu predložila gledé na razmere krajnske dežele. Ravno tako so tudi kmetijske družbe vsih družih dežel našega cesarstva vladi svoje mnenja razodele gledé na razmere svojih dežel. Vse te predloge bo visoka vlada presodila in pretresla, in to, kar bo ona za dobro spoznala, bo povzdignjeno v postavo. To kar so kmetijske družbe ji predložile, so le nasvêti.

Gospodarske skušnje.

(Ktera koklja leže veliko jajc?) Marsiktera gospodinja se pritoži, da ima veliko put, pa malo jajc, in da se po tem takem ne plača jih rediti. Neki Francoz, ki se že veliko let s kuretino peča, svetuje, naj pri izberi taci put se gleda: 1) na grebén in podbradek; kolikor bolj škardatno rudeča sta grebén in podbradek, toliko več leže taka puta jajc; 2) tudi na šopek pod ritjo naj se gleda; kolikor večji je ta šop perja, toliko boljši je puta za jajca.

(Kako naj se čistijo stekla ali glaši). Steklenice za vodo in pitni kozarci otamnè po vodi včasih tako, da se ne dajo očistiti na nobeno vižo, če se še tako brišejo. S kisom (jesihom) jih umivati, pomaga sicer; veliko hitreji in popolnoma pomaga solna kislina (Salzsäure); v ta namen naj se vzame polovico vode, polovico pa solne kisline; za veliko steklenico (flašo) je dosto 50 do 60 kapljic solne kisline z ravno toliko vode zmešane; s tem naj se dobro izmije steklenica; potem pa naj se večkrat poplakne z vodo, da se odpravi po kislini raztopljená nesnaga iz nje (solnokislo apno in železo). — Če je mleko steklenice ogerdilo, se naj bolje očistijo s pepelom in vodo. — Vinske steklenice s svincom (šrekelnji) izmivati, ne zda veliko, ker okrogle gladke obličke ne odergnejo dosto nesnage, in znajo zavolj arsenika (mishice), ki je v šrekelnjih in se po kislinah raztopi, celo škodljive biti; naj bolje za vinske steklenice so zdrobljene jajčje lupine. — Za oljnate steklenice je naj bolji lug z enmalo živim apnom zmešan. — Za serkala (špegle), za šipe in druge stekla v staniših, posebno če jih muhe zlo omažejo, ni boljšega snažila kakor je z vodo zmešan salmiakovec (Salmiakgeist), vsacega pol. (Mitth. f. d. Gewerbv.)

Listeč za podúk in omiko.

Hudobna mati pred sodbo.

22. dan tega mesca je stala pred c. k. deželno sodijo na Dunaji Ana St., žena nekega vervarja (zalarja) zatožena, da je svojega lastnega, 8 let starega otroka umorila. Lasé stojé človeku po koncu slišati tako